

ANNA OBIĘGŁO
Gorzów Wielkopolski

**SPRAWCY PRZEMOCY W RODZINIE
PRZEGLĄD ŚRODKÓW KARNYCH
I INSTRUMENTÓW ODDZIAŁYWANIA PRZEWIDZIANYCH
W POLSKIM PRAWIE ORAZ ICH ZASTOSOWANIE**

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem wyjątkowo szkodliwym społecznie. Szkody psychiczne oraz realne zagrożenie bezpieczeństwa zdrowia, życia i rozwoju stwarzane przez członka lub członków rodziny wobec innych, słabszych jej członków, przestały być tematem tabu. Stały się problemem szeroko dyskutowanym, przedmiotem poszukiwania rozwiązań mających na celu jego skuteczne ograniczanie, przeciwdziałanie mu oraz pomoc ofiarom i powstrzymanie sprawców. Mimo prestiżu i autonomii, jaką cieszy się współczesna rodzina, polskie prawo przewiduje sytuacje, których zaistnienie w rodzinie upoważnia odpowiednie służby i instytucje do wkroczenia z interwencją. Jedną z nich jest właśnie przemoc w rodzinie, z uwagi na fakt, iż narusza ona podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej. Do zapewnienia tych praw wszystkim obywatelom są zobowiązane władze publiczne, co zostało wyrażone w preambule ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, znowelizowanej w 2010 r.¹

Skala zjawiska jest trudna do oszacowania. Można próbować ją określić, korzystając z informacji służb i instytucji, w których kompetencjach znajdują się

---

¹ Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, „Dziennik Ustaw” (dalej Dz.U.) 2010, nr 125, poz. 842, s. 10494.

reagowanie na przejawy przemocy domowej, dążenie do powstrzymania i pociągnięcia do odpowiedzialności jej sprawców oraz udzielanie pomocy jej ofiarom.

Na wstępie należy zauważyć, że z najnowszych badań statystycznych przeprowadzonych w 2010 r. przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej² na reprezentatywnej ogólnopolskiej próbie kobiet i mężczyzn wynika, że 63% respondentów zna w swoim otoczeniu przynajmniej jedną rodzinę, w której dochodzi do jakiegokolwiek formy przemocy (w tym 60% badanych wskazało, że ofiarami przemocy były kobiety, a 32% – że mężczyźni)³. 45% badanych mieszka lub mieszkało w gospodarstwie domowym, w którym dochodzi lub dochodziło do aktów przemocy; 22% badanych osobiście doświadczyło form przemocy ze strony członka rodziny⁴. Natomiast, niezależnie od formy doświadczanej przemocy, to kobiety padają jej ofiarami częściej niż mężczyźni (w 61%)⁵. Wśród sprawców przemocy w rodzinie również dominują mężczyźni (70%). Z relacji osób doświadczających przemocy wynika, że jej sprawcami wobec kobiet w 79% są lub byli mężczyźni; sprawcami przemocy wobec mężczyzn w 53% przypadków byli również mężczyźni⁶.

Podkreślić należy fakt, że tylko 17% badanych przyznało się do przejawiania zachowań przemocowych wobec członków swojej rodziny⁷. Tendencje zjawiska, jeśli chodzi o płeć sprawców i ofiar przemocy, potwierdzają przedstawiciele grup zawodowych tzw. pierwszego kontaktu z przypadkami przemocy domowej: policjanci, pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi, pracownicy ochrony zdrowia oraz gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, biorący udział w badaniach przeprowadzonych w 2010 r. przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej⁸. Powszechnie (w 90%) spotykali się oni w swojej pracy zawodowej z sytuacjami, w których ofiarami przemocy, niezależnie od jej formy, były kobiety, a sprawca-

---

² *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wobec kobiet i mężczyzn, cz. I: Raport z badań ogólnopolskich. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*, Warszawa 2010.

³ Tamże, s. 35.

⁴ Tamże, s. 49.

⁵ Tamże, s. 61.

⁶ Tamże, s. 105.

⁷ Tamże, s. 98.

⁸ *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wobec kobiet i mężczyzn, cz. II: Raport z badania profesjonalistów. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*, Warszawa 2010.

mi – mężczyźni⁹. Generalnie ankietowani profesjonaliści dostrzegają wzrost liczby przypadków występowania przemocy w rodzinie, której sprawcami i ofiarami są zarówno kobiety, jak i mężczyźni. Dotyczy to przemocy psychicznej, fizycznej oraz ekonomicznej; skala zjawiska przemocy seksualnej, jak wynika z doświadczeń ankietowanych, nie uległa zmianie w ciągu ostatnich 10–15 lat¹⁰.

W procesie identyfikowania przypadków przemocy w rodzinie i reagowania na jej przejawy w kontekście powstrzymania jej sprawców szczególnie ważną rolę odgrywa policja. Do jej podstawowych zadań należą ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców. Nie mniej istotnymi zadaniami tych służb są inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw, wykroczeń, profilaktyka zjawisk kryminogennych oraz współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi¹¹. Policja zazwyczaj podejmuje interwencję w sytuacji eskalacji przemocy, wezwana przez ofiary lub świadków zajęć noszących znamiona przestępstwa zagrażającego życiu, zdrowiu i bezpieczeństwu domowników. W statystykach policyjnych wyodrębnia się spośród ogólnej liczby interwencji domowych interwencje dotyczące przemocy w rodzinie. Stanowiły one w ciągu ostatnich czterech lat od 11% w 2007 r. do 14% w 2010 r. wśród ogółu interwencji domowych¹².

Od 1998 r. interwencje domowe wobec przemocy w rodzinie są realizowane przez policjantów na podstawie procedury „Niebieskie Karty”¹³. Dostrzeżono bowiem, że realizacja działań w rodzinach dotykanych przemocą wymaga specjalnego podejścia, z uwagi na konieczność udzielania pomocy osobom znajdującym się w szczególnym stanie psychofizycznym oraz trudności, jakich może nastęrczać postępowanie ze sprawcą stosującym różne techniki manipulacji w celu ode-

⁹ Tamże, s. 43.

¹⁰ Tamże, s. 29.

¹¹ *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*, tekst ujednolicony, Kancelaria Sejmu, 11 kwietnia 2011 r., s. 1.

¹² Statystyki policyjne „Przemoc w rodzinie” pobrane ze strony internetowej Komendy Głównej Policji, http://www.statystyka.policja.pl/portal/st/944/50863/Przemoc_w_rodzinie.html (14.04.2011).

¹³ Prace nad procedurą rozpoczęto w 1994 r. z inicjatywy Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Jej opracowanie miało na celu doskonalenie pomocy oferowanej ofiarom przemocy w rodzinie oraz tworzenie warunków do systemowego, interdyscyplinarnego podejścia do pracy z rodziną dotkniętą przemocą (za: H.D. Sasal, *Niebieskie Karty. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 2006, s. 69).

brania swojemu zachowaniu znamion przestępstwa. Należało również uwzględnić fakt, że sytuacja zastana w miejscu interwencji nie stanowi incydentu, ale jest przejawem głębszych zaburzeń funkcjonowania rodziny, np. wieloletniego stosowania i doświadczania różnych form przemocy. Takie postrzeganie sprawy implikuje konieczność zastosowania wobec sprawców instrumentów prawnych mających na celu ich powstrzymanie, izolację od pozostałych domowników oraz objęcie ofiar wielotorowym wsparciem, wykraczającym poza kompetencje policji. Sposób przeprowadzania takiej interwencji został określony zarządzeniem Komendanta Głównego Policji¹⁴.

Działania mające na celu ochronę ofiar, jakie wobec sprawcy przemocy w rodzinie ma obowiązek podjąć policjant, to: ustalenie przebiegu zdarzenia i jego następstw, przeprowadzenie ze sprawcą, o ile to możliwe, rozmowy, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się, oraz wezwanie go do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego, sporządzenie dokładnego opisu zdarzenia (notatka urzędowa o przemocy w rodzinie – „Karta A”), przeprowadzenie w miejscu zdarzenia, w sytuacjach niecierpiących zwłoki, czynności koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa oraz, w razie potrzeby, zastosowanie wobec sprawcy przymusu bezpośredniego i zatrzymania¹⁵. Analizując informacje o wszczętej przez policję procedurze „Niebieskie Karty”¹⁶, można stwierdzić, że w latach 2007–2010 ujawniano rocznie ponad 80 tys. sprawców przemocy w rodzinie (najwięcej, 88 568, w 2008 r.), z czego mężczyźni stanowili zdecydowaną ich większość (95%;

¹⁴ Procedura i formularze NK ulegały modyfikacjom wraz z nabywaniem doświadczeń przez jej realizatorów, co wiązało się ze zmianami zarządzeń: pierwsze *Zarządzenie nr 25/98 Komendanta Głównego Policji z 1998 r. w sprawie przeprowadzania interwencji domowej przez policjantów wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”* („Dziennik Urzędowy Komendy Główniej Policji” 1998, nr 7, poz. 37, nr 12) zostało zastąpione *Zarządzeniem nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”* (tamże, 2020, nr 14, poz. 111), następnie zastąpiono je aktualnie obowiązującym *Zarządzeniem nr 162 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie form i metod wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty”* (tamże, 2008, nr 4, poz. 30). Art. 9d pkt 5 *Ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie...* nałożyła na Radę Ministrów obowiązek określenia, w drodze rozporządzenia, procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy dla przedstawicieli podmiotów mających realizować procedurę (jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia); w kwietniu 2011 r. rozporządzenie było w fazie projektu (projekt z 8 lutego 2011 r.).

¹⁵ *Zarządzenie nr 162 Komendanta Głównego Policji...*, s. 57.

¹⁶ Statystyki policyjne „Przemoc w rodzinie” (jak w przyp. 12).

w roku 2008 – 93%)¹⁷. W tym czasie systematycznie zmniejszała się liczba sprawców przemocy będących pod wpływem alkoholu: w 2007 r. stanowili oni 77,5%, a w 2010 r. – 65% ogółu sprawców odnotowanych w „Niebieskich Kartach”¹⁸.

Prawo do zatrzymania przez funkcjonariuszy policji osoby stwarzającej bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia, lub osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa, gdy zachodziła obawa, że może ona uciec, ukryć się lub zatrzeć ślady przestępstwa, określał art. 15 *Ustawy o Policji*¹⁹ oraz art. 244 § 1 *Kodeksu postępowania karnego*²⁰. Nowelizacja *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* dodała w *Ustawie o Policji* art. 15a, wskazujący w sposób niepozostawiający wątpliwości, że policjanci mają prawo zatrzymać sprawcę przemocy w rodzinie, stwarzającego bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego²¹, rozszerzyła także wspomniany art. 244 § 1 k.p.k. Obecnie policja może fakultatywnie (art. 244 § 1a k.p.k.) skorzystać z prawa do zatrzymania osoby podejrzanej, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona to przestępstwo, zwłaszcza gdy grozi jego popełnieniem²², oraz z prawa do obligatoryjnego zatrzymania osoby podejrzanej (art. 244 § 1b k.p.k.), jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona to przestępstwo, zwłaszcza gdy grozi jego popełnieniem²³.

W razie zatrzymania sprawcy przemocy na podstawie art. 244 § 1a lub art. 244 § 1b *Kodeksu postępowania karnego*²⁴ policja niezwłocznie (tzn. przed

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji...*, s. 13.

²⁰ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, tekst ujednoczony, Kancelaria Sejmu, 31 marca 2011 r., s. 58–59.

²¹ *Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 10501.

²² Tamże, s. 10503.

²³ Tamże.

²⁴ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego...*, s. 59.

upływem 24 godzin od zatrzymania) może zawnieoskować do prokuratora o zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci nakazania oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę członka rodziny opuszczenia zajmowanego wspólnie z nim lokalu, zgodnie z trybem postępowania określonym w art. 275a §§ 1–5 k.p.k.²⁵

Wprowadzenie do polskiego prawa tego rodzaju środka natychmiastowej izolacji sprawcy przemocy od jej ofiar było postulowane przez praktyków, zajmujących się przede wszystkim niesieniem pomocy i wsparcia ofiarom przemocy domowej. Podkreślali oni, że nagminne są sytuacje opuszczania mieszkań przez ofiary lękające się swoich domowych oprawców, a pozostawiania w nich sprawców w poczuciu bezkarności. Tego postulatu nie udało się zrealizować podczas uchwalania ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2005 r.²⁶, mimo wprowadzenia pewnych rozwiązań, które w założeniu miały zaradzić temu problemowi. Artykuł 14 tej ustawy przewidywał, jako środek zapobiegawczy, warunkowy dozór policji. Mógł on zostać wykorzystany przez sąd w okolicznościach, gdy zachodziły przesłanki zastosowania wobec osoby oskarżonej o stosowanie przemocy w rodzinie tymczasowego aresztowania. Sprawca mógł pozostać na wolności pod dozorem policji, pod warunkiem, że dobrowolnie opuści lokal zamieszkiwany wspólnie z osobami pokrzywdzonymi w terminie określonym przez sąd i wskaże nowe miejsce pobytu. W razie opuszczenia lokalu przez sprawcę sąd mógł nałożyć na niego ograniczenie polegające na powstrzymaniu się od kontaktowania z pokrzywdzonymi w określony sposób²⁷. O tym, jak rzadko przepis ten był stosowany przez sądy, świadczy chociażby fakt, że środek ten nie został uwzględniany w statystykach sądowych. Z informacji udzielonych przez sądy na temat zastosowania rozwiązań wprowadzonych ustawą o przeciwdziałaniu

---

²⁵ Chodzi o środek zapobiegawczy stosowany w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził. Prokuratura powinna rozpoznać wniosek przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania podejrzanego; opisany wyżej środek zapobiegawczy może zostać zastosowany na okres do 3 miesięcy. Sąd właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora, może przedłużyć stosowanie tego środka zapobiegawczego o kolejne 3 miesiące. Oskarżonemu na jego wniosek można wskazać miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe, pod warunkiem, że nie będą to placówki pobytu ofiar przemocy w rodzinie. Tamże, s. 67–68.

²⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. 2005, nr 180, poz. 1493, s. 11284–11286.

²⁷ Tamże, s. 11285.

niu przemocy w rodzinie wynika, że w 2008 r.²⁸ środek ten zastosowano wobec 85 oskarżonych o stosowanie przemocy w rodzinie, a 47 osób sąd dodatkowo zobowiązał do powstrzymywania się od kontaktów z pokrzywdzonymi przemocą członkami rodziny.

W 2009 r.²⁹ przepisy art. 14 ust. 1 i ust. 2 cytowanej ustawy zastosowano odpowiednio wobec 186 i 32 osób. W znowelizowanej ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie omówione wyżej przepisy zostały uchylone³⁰; rozszerzenie uprawnień policji i prokuratury w kwestii natychmiastowej separacji sprawców przemocy od ich ofiar, jeżeli istotnie będzie stosowane przez policjantów podczas interwencji wobec przemocy domowej, powinno w sposób znaczący poprawić bezpieczeństwo krzywdzonych przez agresora domowników.

Wracając do procedury „Niebieskie Karty”, trzeba powiedzieć, że dalsze czynności wynikające z procedury, o ile sprawca przemocy nie został odseparowany od rodziny, realizuje już policjant dzielnicowy, któremu przekazano „Kartę A”. Jego rola polega m.in. na monitorowaniu sytuacji rodziny, zapobieganiu zagrożeniom (sprawdzanie zachowania sprawcy), przeprowadzaniu ze sprawcą rozmów profilaktycznych, informowaniu o możliwościach podjęcia leczenia, terapii, wzięcia udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych.

W sytuacji wszczęcia w danym przypadku postępowania sprawdzającego (gdy zachodzi przypuszczenie, że popełniono przestępstwo) lub przygotowawczego (w sytuacji uzasadnionego podejrzenia, że popełniono przestępstwo) zadaniem dzielnicowego jest przekazywanie dokumentów i materiałów właściwym komórkom organizacyjnym policji prowadzącym to postępowanie³¹.

Procedura „Niebieskie Karty” przewidziała podejmowanie przez policjantów współpracy z instytucjami i organizacjami przeciwdziałającymi przemocy w rodzinie, funkcjonującymi w środowisku lokalnym. Ma ona polegać m.in. na przekazywaniu i wymianie informacji o rodzinach dotkniętych przemocą, a także

---

²⁸ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008 r. do 31 grudnia 2008 r. (przyjęte przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 4 marca 2010 r.)*, Warszawa 2009, s. 71. Pobrane ze strony internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1189> (14.04.2011).

²⁹ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2009 r.*, Warszawa 2010, s. 42. Pobrane ze strony internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1189> (14.04.2011).

³⁰ *Ustawa z dnia 20 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, tekst ujednoczony, Kancelaria Sejmu, 7 września 2010 r., s. 13.

³¹ *Zarządzenie nr 162 Komendanta Głównego Policji...*, s. 57–58.

planowaniu i realizowaniu działań na ich rzecz w ramach lokalnych zespołów interdyscyplinarnych³². Znowelizowana ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie umocowała w prawie funkcjonowanie takich zespołów, określając m.in. ich skład, kompetencje i zadania. Obligatoryjnie zakłada się udział przedstawicieli policji w ich działaniach, a także w działaniach grup roboczych tworzonych przez te zespoły³³. Co istotne, jednym z uprawnień zespołu interdyscyplinarnego jest przetwarzanie bez zgody i wiedzy osób stosujących przemoc tzw. danych wrażliwych, dotyczących np. ich stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukaraniu³⁴.

Istotna rola przypadła także funkcjonariuszom policji w związku z wprowadzeniem przepisów dotyczących ochrony dziecka, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie³⁵. Policjant biorący udział w tych czynnościach na wniosek pracownika socjalnego ma za zadanie: ustalenie tożsamości uczestników postępowania (pracownika socjalnego, odbieranego dziecka, jego rodziców lub opiekunów), zapewnienie im bezpieczeństwa, zapoznanie się z okolicznościami sprawy i przedstawienie swojego stanowiska co do zasadności odebrania dziecka z domu, a także udzielenie pomocy podczas umieszczania dziecka w bezpiecznym miejscu. Ponadto policjant poucza na piśmie rodziców lub opiekunów prawnych bądź faktycznych dziecka o możliwości złożenia przez nich do właściwego sądu opiekuńczego zażalenia na odebranie dziecka (o ile takiego pouczenia nie wręczył pracownik socjalny). W przypadku, gdy rodzice lub opiekunowie dziecka zdecydują się złożyć zażalenie za pośrednictwem tego policjanta, powinien on niezwłocznie dostarczyć je do właściwego sądu opiekuńczego. Szczegółowe informacje na temat przeprowadzonych czynności, stron i okoliczności sprawy powinny się znaleźć w sporzą-

³² Tamże, s. 58.

³³ *Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 10496.

³⁴ Przetwarzanie tych danych może się odbywać tylko w celu diagnozowania problemu przemocy, monitorowania sytuacji rodzin, podejmowania działań i interwencji w środowiskach dotkniętych przemocą w rodzinie, w tym działań w stosunku do sprawców przemocy. Członkowie zespołów interdyscyplinarnych (oraz tworzonych przez nie grup roboczych) są zobowiązani do zachowania poufności przetwarzanych informacji i danych pod rygorem poniesienia odpowiedzialności karnej za ich udostępnienie osobom nieuprawnionym. Tamże, s. 10496–10497.

³⁵ Mowa tu o odebraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu go w bezpiecznym miejscu przez pracownika socjalnego wykonującego obowiązki służbowe (na podst. art. 12a ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ze zmianami); decyzja w tej sprawie powinna zostać podjęta wspólnie z policjantem, lekarzem (lub ratownikiem medycznym, albo pielęgniarką). *Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 10500.

dzionej przez funkcjonariusza notatce urzędowej, której kopia zostanie przekazana do sądu opiekuńczego oraz jednostki organizacyjnej pomocy społecznej³⁶.

Osoby pokrzywdzone wskutek przemocy w rodzinie, a także jej świadkowie czy inne osoby zorientowane w sytuacji rodziny (np. przedstawiciele instytucji), mogą złożyć w prokuraturze bądź na policji zawiadomienie o przestępstwie ściganym w trybie publicznoskargowym lub wnioszek o ściganie przestępstwa (ten ostatni dotyczy przestępstw ściganych na wnioszek osoby pokrzywdzonej)³⁷. W przypadku czynów związanych z przemocą w rodzinie w dużej mierze są one ścigane z urzędu, a należą do nich m.in. fizyczne lub psychiczne znęcanie się nad najbliższym lub pozostającym w stosunku zależności, zabójstwo, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, umyślne narażenie na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia osoby pozostającej pod opieką, stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia, pedofilia, kazirodztwo, rozpijanie małoletniego, porzucanie osoby małoletniej lub nieporadnej, uprowadzanie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli opiekuna³⁸.

W razie uzasadnionego podejrzenia, że popełniono przestępstwo, prokuratura wspólnie z policją ma obowiązek wszcząć postępowanie przygotowawcze (w formie śledztwa lub dochodzenia) w celu ustalenia, czy został popełniony czyn

---

³⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie, Dz.U. 2011, nr 81, poz. 448, s. 5000–5001.

³⁷ W polskim prawie funkcjonują 3 tryby ścigania przestępstw: z urzędu (w stosunku do których prokurator i policja prowadzą postępowanie niezależnie od woli i zgody osoby pokrzywdzonej. Wycofanie skargi lub odmowa zeznań nie jest podstawą do umorzenia postępowania, jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniono przestępstwo), na wniosek pokrzywdzonego (postępowanie karne wszczyna się i kontynuuje wtedy, kiedy pokrzywdzony złoży wniosek, a jego złożenie powoduje, że dalsze postępowanie toczy się z urzędu. Wniosek może być złożony przed prokuratorem lub policją w dowolnej formie – ustnie lub pisemnie. Wniosek o ściganie może być cofnięty w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora, a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu – do rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej, chyba że chodzi o przestępstwo zgwałcenia) lub z oskarżenia prywatnego (postępowanie karne rozpoczyna się wniesieniem prywatnego aktu oskarżenia. Akt ten powinien oznaczać osobę oskarżonego, określać zarzucany mu czyn i wskazywać dowody, na których opiera się oskarżenie. Oskarżycielem prywatnym jest osoba pokrzywdzona. W sytuacji, gdy wymaga tego interes społeczny, prokurator może wszcząć postępowanie z urzędu lub wstąpić do postępowania już wszczętego w sprawach o ściganie przestępstwa z oskarżenia prywatnego). J. Polanowski, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Prawo i praktyka*, Warszawa 2008, s. 12–13.

³⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst ujednolicony, Kancelaria Sejmu, 14 lutego 2011 r., s. 46–63.

zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wyjaśnić okoliczności sprawy, ustalić osoby pokrzywdzone i rozmiary szkody, zebrać, zabezpieczyć i w niezbędnym zakresie utrwalić dowody dla sądu, wykryć i w razie potrzeby ująć sprawcę³⁹. W zależności od oceny zebranego materiału dowodowego postępowanie może się zakończyć skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, umorzeniem dochodzenia lub kierowanym do sądu wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania karnego⁴⁰. W 2008 r., według danych statystycznych policji, wszczęto ogółem 34 206 postępowań w sprawach o znęcanie się nad osobą najbliższą; 19 902 postępowania zakończyły się wnioskiem o skierowanie do sądu aktu oskarżenia, w 132 sprawach – wnioskiem o warunkowe umorzenie, a 270 postępowania zakończyły się umorzeniem⁴¹. W 2009 r. liczba postępowań wszczętych w związku ze znęcaniem się nad rodziną spadła (było ich 33 267). Wnioskiem o skierowanie aktu oskarżenia zakończyło się 19 128 postępowań, a wnioskiem o warunkowe umorzenie – 123. Liczba postępowań zakończonych umorzeniem była podobna jak w roku 2008⁴². Jednocześnie z informacji prokuratury wynika, że w 2008 r. o przestępstwa popełnione wobec członka rodziny z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej oskarżono 16 844 osoby⁴³, a w roku 2009 – 16 925 osób⁴⁴.

Pojęcie „przemoc w rodzinie” zostało zdefiniowane w polskim prawie dopiero w 2005 r. w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W świetle tego dokumentu przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym,

---

³⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego..., s. 72–73.

⁴⁰ Tamże, s. 84–85.

⁴¹ Dane z Policyjnego Systemu Statystyki Przemocności „Temida” – przestępstwa z artykułu 207 k.k. w latach 2005–2009, <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzynie/przemoc-w-rodzynie-diagnoza-zjawiska-i-reakcja-organow-wymiaru-sprawiedliwosci-statystyki/> (14.04.2011).

⁴² Tamże.

⁴³ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 72.

⁴⁴ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 43.

a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą⁴⁵.

Nie skutkowało to wprowadzeniem zmiany w polskim kodeksie karnym⁴⁶, nie ma w nim przestępstwa określonego mianem „przemocy w rodzinie”, ale wymieniono czyny karalne, do których może dochodzić w rodzinie. Precyzuje je *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*⁴⁷. Przewidziała ona sankcje karne za popełnienie m.in.: *przestępstw przeciwko rodzinie i opiece*, takich jak fizyczne lub psychiczne znęcanie się nad najbliższym lub pozostającym w stosunku zależności (art. 207), rozpijanie małoletniego (art. 208), uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego (art. 209 § 1), porzucanie osoby małoletniej lub nieporadnej (art. 210), uprowadzanie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli opiekuna (art. 211)⁴⁸, znieważanie i naruszanie nietykalności cielesnej (art. 216 i art. 217)⁴⁹; *przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*, takich jak gwałt (art. 197), wymuszenie współżycia płciowego na osobie podległej lub pozostającej w krytycznym położeniu (art. 199), pedofilia (art. 200), kazirodztwo (art. 201)⁵⁰; *przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu*, takich jak: zabójstwo (art. 148), spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156), inne naruszenie czynności ciała lub rozstrój zdrowia (art. 157), narażenie na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia osoby pozostającej pod opieką (art. 160 § 2)⁵¹; a także *przestępstw przeciwko wolności*, takich jak groźby popełnienia przestępstwa na szkodę najbliższych (art. 190), stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia (art. 191)⁵². Warto zauważyć, że zachowanie sprawcy często wypełnia znamiona kilku z wymienionych przestępstw, popełnianych przez niego jednocześnie (np. znęcanie się, groźby, zgwałcenie). Artykułowanie tych czynów

---

⁴⁵ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 11284. Przez określenie „członek rodziny” należy tu rozumieć osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 § 11 *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny* (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553, s. 2690), a także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą.

⁴⁶ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553.

⁴⁷ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 1–103.

⁴⁸ Tamże, s. 62–63.

⁴⁹ Tamże, s. 64.

⁵⁰ Tamże, s. 59–60.

⁵¹ Tamże, s. 46–49.

⁵² Tamże, s. 57.

i ich zakwalifikowanie jako konkretne przestępstwa może doprowadzić do uznania przez sąd, że doszło do zbiegu przestępstw, za co grozi sprawcy kara łączna, wyższa od kary za jedno przestępstwo⁵³.

W stosunku do osób, którym udowodniono popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby pozostającej w stosunku zależności do sprawcy, sąd może zastosować katalog kar i środków karnych oraz obowiązków związanych z zastosowaniem środków probacyjnych.

Katalog kar określonych w *Kodeksie karnym* obejmuje: grzywny, ograniczenie wolności oraz pozbawienie wolności⁵⁴. Wymiar kary pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece jest najwyższy w przypadku popełnienia przestępstwa fizycznego lub psychicznego znęcania się nad osobą najbliższą i wynosi od trzech miesięcy do pięciu lat w przypadku zastosowania § 1 tego artykułu; od roku do dziesięciu lat, jeśli czyny te nosiły znamiona szczególnego okrucieństwa, po karę w wymiarze od dwóch do dwunastu lat pozbawienia wolności, jeśli znęcanie się doprowadziło ofiarę do targnięcia się na własne życie⁵⁵. Za uprowadzenie osoby małoletniej lub nieporadnej wbrew woli opiekuna oraz za porzucenie takiej osoby przez opiekuna zobowiązanego do troszczenia się o nią grozi kara pozbawienia wolności do lat trzech (chyba że następstwem porzucenia jest śmierć podopiecznego – wtedy kara ta wynosi od sześciu miesięcy do ośmiu lat pozbawienia wolności)⁵⁶. Spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu jest zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat pięciu, a od dwóch do dwunastu lat, gdy konsekwencją czynu jest śmierć pokrzywdzonego. Za spowodowanie innego ciężkiego naruszenia czynności ciała lub rozstroju zdrowia, a także za narażenie na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia osoby pozostającej pod opieką, grozi kara pozbawienia wolności w wymiarze od trzech miesięcy do pięciu lat. W razie umyślnego spowodowania średniego uszczerbku na zdrowiu (trwającego nie dłużej niż 7 dni), *Kodeks karny* przewiduje karę grzywny, ograniczenia albo pozbawienia wolności do dwóch lat⁵⁷. Za przestępstwa przeciwko wolności, w szczególności za stosowanie wobec najbliższych gróźb popełnienia przestępstwa na ich szkodę, grozi kara pozbawie-

⁵³ A. Olszewska, *Przemoc w rodzinie. Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 4.

⁵⁴ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 7.

⁵⁵ Tamże, s. 62.

⁵⁶ Tamże, s. 62–63.

⁵⁷ Tamże, s. 47–49.

nia wolności do lat trzech; karane grzywną, ograniczeniem lub pozbawieniem wolności do lat dwóch jest stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia⁵⁸. Naruszanie nietykalności cielesnej może skutkować karą grzywny, ograniczenia lub pozbawienia wolności do roku; znieważanie drugiej osoby – zasądzeniem grzywny lub ograniczeniem wolności⁵⁹. W razie popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, np. pedofilii, gwałtu, sprawcy grozi kara pozbawienia wolności w wymiarze od dwóch do dwunastu lat (w przypadku gwałtu na osobie małoletniej lub najbliższej kara pozbawienia wolności może być orzeczona na czas nie krótszy niż trzy lata). Sprawca wymuszenia współżycia płciowego na osobie podległej, pozostającej w krytycznym położeniu, jeśli jest to osoba małoletnia, podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do pięciu lat⁶⁰.

Z uwagi na fakt, że przestępstwo fizycznego lub psychicznego znęcania się nad osobą najbliższą jest najczęściej utożsamiane z przemocą w rodzinie, analiza orzecznictwa sądów w tym zakresie⁶¹ może posłużyć jako ilustracja podejścia wymiaru sprawiedliwości do problematyki karania sprawców przestępstw związanych ze stosowaniem przemocy wobec członków rodziny.

W 2008 r. sądy rejonowe skazały w pierwszej instancji na podstawie art. 207 k.k. 15 195 osób, z czego zdecydowanie najwięcej na podstawie § 1 tego artykułu (99%). W roku 2009 skazań za znęcanie się było mniej – 14 623, przy niezmienionych proporcjach z 2008 r., jeśli chodzi o liczbę skazań z paragrafów art. 207 (najwięcej z § 1, następnie z § 3). Wśród orzeczonych kar dominowała kara pozbawienia wolności – stanowiła ona blisko 94% ogółu kar nałożonych w latach 2008–2009. Wymiar tych kar zdecydowanie najczęściej (w 70% w 2008 r. i w 70,6% w 2009 r.) wynosił od sześciu miesięcy do roku pozbawienia wolności; na drugiej pozycji plasował się wymiar kary pozbawienia wolności od roku do dwóch lat – blisko 24% i 23% w latach 2008 i 2009.

Drugim rodzajem orzekanych kar było ograniczenie wolności zastosowane wyłącznie (poza jednym przypadkiem w 2009 r.) w okoliczności skazania

⁵⁸ Tamże, s. 57.

⁵⁹ Tamże, s. 64.

⁶⁰ Tamże, s. 59–60.

⁶¹ Informacje udostępnione przez Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości, *Skazani art. 207 k.k. (znęcanie) 2005-I p. 2010 r.*, <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/przeciwdzialanie-przemocy-wrodzynie/przemoc-w-rodzynie-diagnoza-zjawiska-i-reakcja-organow-wymiaru-sprawiedliwosci/statystyki/> (14.04.2011).

z art. 207 § 1 k.k. (w 2008 r. zapadło 729, a w 2009 r. – 638 takich wyroków). Na karę grzywny samoistnej sądy w pierwszej instancji skazały w omawianym okresie podobną liczbę osób (214 i 229). Co istotne, ponad 80% (83% w 2008 r. i 81% w 2009 r.) ogółu kar za znęcanie się nad rodziną zostało orzeczonych z warunkowym zawieszeniem wykonania. Dotyczyło to zwłaszcza kary pozbawienia wolności, przy czym najczęściej wykonanie kary zawieszano w przypadku skazania z art. 207 § 1 k.k. (w 88% skazań w 2008 r. i w 86% w kolejnym roku). W przypadkach skazania na karę pozbawienia wolności za znęcanie się ze szczególnym okrucieństwem jej wykonanie było zawieszane w blisko co drugiej sprawie w roku 2008 i 40% w roku 2009. W sytuacjach skazania sprawcy znęcania się, które doprowadziło do targnięcia się ofiary na własne życie, wykonanie orzeczonej kary zawieszono w niemal trzech czwartych przypadków w 2008 r. i w ponad połowie przypadków w roku 2009. Znacznie rzadziej (11% i 13%) dotyczyło to kary grzywny, a sporadycznie sądy zawieszały wykonanie kary ograniczenia wolności – tylko w 6% i niecałych 9% spraw (odpowiednio w latach 2008 i 2009). Do ogólnej liczby osób skazanych za przestępstwo fizycznego lub psychicznego znęcania się nad osobą najbliższą należałoby dodać nieco ponad 1000 rocznie osób osadzonych, wobec których umorzono postępowanie⁶².

Podsumowując, z analizy statystyk sądowych dotyczących orzecznictwa w sprawach o stosowanie przemocy w rodzinie wynika, że powszechną praktyką jest zasądzenie w tych sprawach stosunkowo niskich wymiarów kar, a ponadto z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Świadczyć o tym może także liczba sprawców przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych w związku ze znęcaniem się nad rodziną (w porównaniu z liczbą osób skazanych rocznie za to przestępstwo). W 2008 r. było ich 4851 (z czego 98,6% mężczyzn); 9,6% spośród nich stanowiły osoby tymczasowo aresztowane. Warto nadmienić, że osoby te stanowiły 5,8% ogółu osadzonych w tym czasie w zakładach karnych i aresztach śledczych⁶³. W 2009 r. odnotowano nieco wyższą liczbę osób osadzonych w związku ze znęcaniem się nad rodziną – 5150 osób (w tym podobny jak w roku poprzednim procent mężczyzn); tymczasowo aresztowani stanowili 9% ogółu osób przebywających w placówkach penitencjarnych ze względu na soso-

---

⁶² Tamże, s. 8–9.

⁶³ Dane wg stanu na 31 grudnia 2008 r. *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 73.

wanie przemocy. Sprawcy przemocy stanowili 6,2% ogółu osób przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych⁶⁴.

Do środków karnych⁶⁵, które sąd może orzec wobec osoby skazanej za przestępstwa umyślne związane ze stosowaniem przemocy wobec członków rodziny lub w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, mających na celu izolację sprawcy od swoich ofiar, należą: obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób oraz nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym⁶⁶.

Wymienione obowiązki i zakazy mogą zostać połączone z obowiązkiem zgłaszania się skazanego w określonych odstępach czasu do policji lub innego wyznaczonego organu. Orzekając zakaz zbliżania się do określonych osób, sąd powinien wskazać odległość, jaką skazany jest zobowiązany zachować od osób chronionych⁶⁷. Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym może zostać określony przez sąd w przedziale od roku do dziesięciu lat, natomiast obowiązki i zakazy związane z powstrzymywaniem się osoby skazanej od kontaktowania się z pokrzywdzonymi mogą zostać orzeczone w przedziale od roku do piętnastu lat⁶⁸. Prawo przewiduje także sankcje za niespełnienie przez osobę skazaną orzeczonych przez sąd obowiązków, nakazów i zakazów – jest to zagrożone karą pozbawienia wolności do trzech lat⁶⁹.

Sąd ma możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności (gdy wymiar kary nie przekracza dwóch lat), ograniczenia wolności lub grzywny na okres próby wynoszący od dwóch do pięciu lat w przypadku kary pozbawienia wolności, a w przypadku kary ograniczenia wolności lub grzywny – do lat trzech⁷⁰. Korzystając z tego rozwiązania,

⁶⁴ Dane wg stanu na 31 grudnia 2009 r. *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 44.

⁶⁵ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 10.

⁶⁶ Tamże, s. 9. Stan prawny obowiązujący po uchwaleniu *Ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie...*

⁶⁷ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 10.

⁶⁸ Tamże, s. 12.

⁶⁹ Tamże, s. 72.

⁷⁰ Przesłanki podjęcia przez sąd takiej decyzji określono w art. 69: orzeczenie kary pozbawienia lub ograniczenia wolności albo grzywny jest wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Ponadto sąd może uwzględnić

sąd ma do dyspozycji szereg obowiązków probacyjnych (określonych w art. 72 k.k.)⁷¹, które może nałożyć na sprawcę przemocy w rodzinie. Należą do nich: obowiązek informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby, przeproszenie pokrzywdzonego, wykonywanie ciężącego na sprawcy obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby, obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, obowiązek poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym, obowiązek uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, a także dozór kuratora lub osoby godnej zaufania (zgodnie z art. 73 § 1 k.k.)⁷². Prawo polskie przewiduje możliwość warunkowego umorzenia postępowania karnego na okres próby wynoszący od roku do dwóch lat⁷³. W wydanym orzeczeniu sąd może nałożyć na sprawcę obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego, wykonywania ciężącego na sprawcy obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby, informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby, powstrzymywania się od nadużywania alkoholu czy używania innych środków odurzających⁷⁴.

Istotna z punktu widzenia bezpieczeństwa ofiar przestępstwa jest możliwość zastosowania przez sąd instrumentów izolacji sprawcy od pokrzywdzonych, zarówno w sytuacji warunkowego zawieszenia wykonania kary, jak i w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego, to jest: obowiązku powstrzymania się od kontaktowania się w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonych, jak również zobowiązania sprawcy przestępstwa do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (w tym przypadku sąd

---

postawę sprawcy, jego uwarunkowania osobiste, dotychczasowy sposób życia, jak również jego zachowanie się po popełnieniu przestępstwa. Tamże, s. 21.

⁷¹ Tamże, s. 22.

⁷² Tamże.

⁷³ Odnosi się to do przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat, w przypadku, gdy wina i szkodliwość społeczna czynu nie są znaczne, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy niekaranego za przestępstwo umyślne oraz jego uwarunkowania osobiste i dotychczasowy tryb życia uzasadniają przypuszczenie, że będzie on przestrzegał porządku prawnego. Sąd może warunkowo umorzyć postępowanie w sprawie o przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5, jeżeli pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, strony uzgodniły sposób naprawienia poniesionej przez pokrzywdzonego szkody lub sprawca szkodę naprawił. Tamże, s. 20.

⁷⁴ Tamże.

musi określić sposób kontaktu pomiędzy tymi osobami)⁷⁵, a także powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach czy miejscach⁷⁶.

Opisane instrumenty prawne oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie w zakresie stosowania środków karnych i probacyjnych zostały wprowadzone *Ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw*⁷⁷. Ustawa weszła w życie 1 sierpnia 2010 r., stąd brak jeszcze danych dotyczących stosowania zmienionych czy dodanych przepisów, jeśli chodzi o częstość stosowania i rodzaj zasadzanych środków. Niemniej jednak warto się przyjrzeć informacjom statystycznym dotyczącym stosowania instrumentów oddziaływania na sprawców przemocy, szczególnie w zakresie ich izolacji od osób pokrzywdzonych, oraz obowiązków nakładanych na osoby stosujące przemoc domową, wprowadzonych pierwszą w polskim systemie prawnym ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁷⁸. Jest to o tyle istotne, że przepisy te poddano krytyce jako niedostatecznie chroniące ofiary przemocy bądź trudne do zastosowania, co w konsekwencji doprowadziło do uchylenia niektórych z nich i zmodyfikowania innych.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wprowadziła do katalogu środków związanych z poddaniem sprawcy przestępstwa próbie, zawartych w *Kodeksie karnym*: obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób (art. 7a k.k.) oraz obowiązek opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 7b k.k.)⁷⁹. Zgodnie z art. 13 tej ustawy sąd, warunkowo umarzając postępowanie albo zawieszając wykonanie kary wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, nakładając powyższe obowiązki, powinien określić sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym lub mógł zakazać mu zbliżania się do pokrzywdzonego w określonych okolicznościach⁸⁰.

⁷⁵ Obowiązki, które może nałożyć sąd w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego, zostały określone w § 3 art. 67 k.k., zmienionym po uchwaleniu *Ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie...*; nowe brzmienie, dotyczące w szczególności opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, wchodzi w życie 1 lipca 2011 r. Tamże, s. 20–22.

⁷⁶ To zobowiązanie stosuje się w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary.

⁷⁷ Zob. przyp. 1.

⁷⁸ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 11284–11286.

⁷⁹ Tamże, s. 11286.

⁸⁰ Tamże, s. 11285.

Z informacji dotyczących stosowania przez sądy środków umożliwiających izolowanie osób stosujących przemoc w rodzinie od ich ofiar wynika, że sądy niezbyt często korzystały z tych przepisów. W 2008 r., umarzając warunkowo postępowanie karne, sądy zastosowały obowiązek powstrzymywania się sprawców przemocy od kontaktowania się z pokrzywdzonymi w zaledwie 37 przypadkach⁸¹, a w roku 2009 – w 32 sprawach⁸² (przypomnijmy: w tym okresie umorzono łącznie ponad 2000 spraw z art. 207 k.k.)⁸³. Warunkowo zawieszając wykonanie kary pozbawienia wolności, sądy orzekły ten obowiązek wobec 280 osób w 2008 r.⁸⁴, a w 2009 r. już częściej – wobec 375 sprawców znęcania się nad rodziną⁸⁵. Jeśli chodzi o nakładanie przez sądy na sprawców przemocy w rodzinie, w okoliczności wydania orzeczenia o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności, obowiązku opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z ofiarą, w latach 2008–2009 zastosowano go odpowiednio wobec 166⁸⁶ i 197 osób⁸⁷. Ponadto sądy stosowały funkcjonujący już wcześniej w *Kodeksie karnym*⁸⁸ środek probacyjny w postaci nakazu powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach⁸⁹; w omawianym okresie – 98⁹⁰ i 90 razy⁹¹. Najczęściej orzekanym (na podstawie art. 72 § 1 pkt

---

⁸¹ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 70.

⁸² *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 41.

⁸³ Informacje udostępnione przez Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości, *Skazani art. 207 k.k. (znęcanie)*...

⁸⁴ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 71.

⁸⁵ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 42.

⁸⁶ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 71.

⁸⁷ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 42.

⁸⁸ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony...

⁸⁹ Mowa o art. 72 §1 pkt. 7, tamże, s. 22.

⁹⁰ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 71.

⁹¹ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 42.

5 k.k.)⁹² obowiązkiem probacyjnym był nakaz powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających. W 2008 r. nałożono go na 8604 sprawców przemocy⁹³, w roku 2009 zastosowano go wobec 8375 osób⁹⁴.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie rozszerzyła katalog obowiązków probacyjnych przewidzianych w *Kodeksie karnym* o zobowiązanie sprawcy przemocy w rodzinie do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych⁹⁵.

Programom tym warto poświęcić więcej uwagi, przede wszystkim dlatego, że w ich wdrożeniu upatrywano szansę na skuteczne i trwale wpłynięcie na zmianę zachowania się osób stosujących przemoc w rodzinie – słusznie, zważywszy na ugruntowany w polskiej świadomości pogląd o konieczności ratowania rodziny mimo wszystko, jak również na stosowanie przez sądy niechętnie, a jeśli już, to na krótki czas, środków izolacji sprawców od ich ofiar. Często zdarza się, że pomimo przebrnięcia ofiar przemocy przez trudną drogę ujawnienia światu wstydliviego problemu, udowodnienia swojej krzywdy przed organami ścigania, doprowadzenia sprawcy swoich nieszczęść pod osąd prawa – końcowy efekt tych działań nie jest zadowalający i problemu nie udaje się trwale rozwiązać. Konieczne jest zatem poszukiwanie innych metod dających nadzieję na przywrócenie rodzinie spokoju i bezpieczeństwa. Nie bez znaczenia jest także finansowe zabezpieczenie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych – środki z budżetu państwa zaplanowane w załączniku nr 3 do *Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (KPPPwR)*⁹⁶ są rzeczywiście, począwszy od roku 2006, rokrocznie przekazywane wojewodom na ten cel.

Opracowywanie i realizacja oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie jest od 2005 r. zadaniem z zakresu admi-

⁹² *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 22.

⁹³ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 71.

⁹⁴ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 42.

⁹⁵ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 11286.

⁹⁶ Wysokość tych środków wynosi 1500 zł, w przeliczeniu na 1 osobę objętą programem korekcyjno-edukacyjnym. Autorzy KPPPwR zaplanowali, że począwszy od 2008 r., w skali kraju zostaną sfinansowane programy dla 1300 osób rocznie. Załącznik nr 3 do programu, *Nakłady budżetu państwa w latach 2006–2016 w związku z uchwaleniem Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*, pobrany ze strony internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1238> (14.04.2011).

nistracji rządowej, realizowanym przez powiat, finansowanym z budżetu państwa⁹⁷. Szczegółowe zasady ich opracowywania i realizacji zostały określone w załączniku nr 2 do KPPPwR⁹⁸, adresatów zaś oraz cel oddziaływań określono w odnośnym rozporządzeniu⁹⁹. Zgodnie z tymi dokumentami celem programów korekcyjno-edukacyjnych jest powstrzymanie sprawców przed dalszymi aktami przemocy, uznanie przez nich faktu stosowania przemocy, wyposażenie ich w podstawową wiedzę na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie, metod wychowywania dzieci bez stosowania przemocy, a także rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne kierowane są do szerokiego grona odbiorców. Wśród potencjalnych uczestników wymienia się nie tylko osoby, którym w toku postępowania sądowego udowodniono przestępstwo znęcania się nad rodziną (skazane, odbywające karę pozbawienia wolności bądź wobec których zastosowano warunkowe zawieszenie wykonania kary). Uwzględniono także osoby uzależnione od alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, dla których udział w programie stanowiłby uzupełnienie podstawowej terapii, oraz pojemną kategorię osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do udziału w programach¹⁰⁰. Z analizy informacji zawartych w raportach na temat realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie w latach 2008–2009¹⁰¹ wynika, że w 2008 r. w programach tych uczestniczyło 4214 osób¹⁰², z czego 39% stanowiły osoby

⁹⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy..., s. 11285.

⁹⁸ Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Warszawa 2006, s. 1–18, pobrany ze strony internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1238> (14.04.2011).

⁹⁹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, Dz.U. 2006, nr 127, poz. 890, s. 6617–6618. Rozporządzenie to zostało zastąpione Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne, Dz.U. 2011, nr 259, poz. 259, s. 3206–3208.

¹⁰⁰ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług..., s. 6618.

¹⁰¹ Szczegółowe raporty na ten temat, przygotowane przez wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich, zebrano w zbiorze raporty stanowiące załączniki do *Sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*.

¹⁰² Należy nadmienić, że wykorzystano na ten cel kwotę ponad 4 mln zł, co pozwoliłoby sfinansować programy dla ok. 2800 osób, obliczając wg wytycznych zawartych w budżecie KPPPwR

skazane za stosowanie przemocy, 24% – osoby realizujące jednocześnie terapie dla uzależnionych, 37% – osoby, które w wyniku innych okoliczności wzięły udział w programach¹⁰³. W 2009 r. w programach uczestniczyło 3411 osób¹⁰⁴, przy nieco większym niż w 2008 r. udziale w ogólnej liczbie uczestników oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych osób skazanych za przestępstwa związane z przemocą w rodzinie, a mniejszym – osób, które uczestniczyły w nich z innych powodów.

Martwi fakt, że sądy, mające do dyspozycji nowy obowiązek probacyjny w postaci zobowiązania osób skazanych za znęcanie się do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych, bardzo niechętnie korzystały z tej możliwości. W latach 2008–2009 sądy orzekły ten obowiązek odpowiednio w 66¹⁰⁵ i 145 przypadkach¹⁰⁶. Wziąwszy pod uwagę dodatkową okoliczność, że obowiązek udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych został umieszczony wśród środków probacyjnych, których nałożenie wymagało zgody skazanego¹⁰⁷, nie dziwią trudności, jakich doświadczali i doświadczać podmioty rekrutujące kandydatów do udziału w programach dla sprawców przemocy i odpowiedzialne za ich realizację¹⁰⁸. Po zestawieniu informacji dotyczących liczby sprawców objętych od-

---

– 1500 zł na osobę, zatem zarówno zakładana wysokość środków finansowych przeznaczonych na to zadanie z budżetu państwa, jak i liczba sprawców przemocy objętych oddziaływaniami korekcyjno-edukacyjnymi znacznie przekroczyły założenia z okresu opracowywania Krajowego Programu. Liczba uczestników programów realizowanych w 2008 r. obejmuje także osoby, które rozpoczęły program, ale nie ukończyły jego pełnej edycji. *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 97.

¹⁰³ Tamże.

¹⁰⁴ Wykorzystano na ten cel kwotę ponad 3 700 tys. zł., co teoretycznie pozwoliłoby sfinansować programy dla ok. 2500 osób (zob. przyp. 98). Podana liczba obejmuje osoby, które ukończyły pełną edycję programu; liczba osób, które objęto oddziaływaniami, była wyższa i wynosiła ok. 4400. *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 37.

¹⁰⁵ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2008...*, s. 71.

¹⁰⁶ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie od 1 stycznia 2009...*, s. 42.

¹⁰⁷ Zgodnie z art. 74 § 1 k.k. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 23. Obowiązek ten został umieszczony w art. 72 § 1 pkt 6 k.k. *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 11286. Należy nadmienić, że *Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie...* dokonała zmiany w *Kodeksie karnym*, umieszczając obowiązek uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych wśród obowiązków niewymagających zgody skazanego (jako art. 72 §1, pkt 6a).

¹⁰⁸ W praktyce odpowiedzialność ta spoczęła na powiatowych centrach pomocy rodzinie, które realizują zadanie, bazując na własnych zasobach kadrowych bądź zlecając realizację programów

działaniami korekcyjno-edukacyjnymi z powodu skazania ich za czyny związane z przemocą domową z liczbą sprawców przemocy zobowiązanych przez sądy do udziału w tych oddziaływaniach nasuwa się wniosek, że nakłonienie tych osób do udziału i utrzymanie ich w programach wymagało ogromnej determinacji organizatorów oraz zaangażowania i współpracy przedstawicieli służb oraz instytucji przeciwdziałających przemocy w rodzinie w środowiskach lokalnych.

Znowelizowana ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁰⁹ wprowadziła zmiany w *Ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy*¹¹⁰, których konsekwencją powinna być większa kontrola nad sprawcą przemocy pozostającym na wolności, jego mniejsza anonimowość, a dzięki temu – wzrost bezpieczeństwa ofiar przemocy. W razie orzeczenia przewidzianych prawem zakazów, nakazów i obowiązków nadzór nad ich realizacją zostaje bowiem powierzony kuratorowi zawodowemu, a ponadto sąd powinien przesłać odpis wyroku jednostce policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządowej, właściwej ze względu na miejsce pobytu skazanego¹¹¹.

Nowe przepisy przewidziały także możliwość natychmiastowego powstrzymania sprawcy przemocy, w sytuacji, gdy jego zachowanie ponownie stworzy realne zagrożenie dla bezpieczeństwa i życia najbliższych. Mianowicie sąd obowiązkowo zarządza odwieszenie warunkowo zawieszony kary (a sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie¹¹²), jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej, zamieszkujących wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco naruszy porządek prawny, popełniając czyny, za które został uprzednio skazany¹¹³. Wniosek o zarządzenie warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności (bądź odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia) za te przestępstwa może złożyć kurator zawodowy, a sąd po rozpoznaniu wniosku zarządza zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie skazanego na posiedzenie dotyczące tego wniosku. Wydane postanowienie o zarządzeniu wykonania kary

---

organizacjom pozarządowym. Szczegółowe informacje nt. realizacji programów (realizatorów, uczestników, założeń, efektów) znajdują się w załącznikach do sprawozdań z realizacji KPPPwR za lata 2008–2009, dostępnych na stronie internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

¹⁰⁹ *Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy...*

¹¹⁰ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy*, tekst ujednolicony, Kancelaria Sejmu, 31 marca 2011 r., s. 1–103.

¹¹¹ Tamże, s. 71.

¹¹² Tamże, s. 63.

¹¹³ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, tekst ujednolicony..., s. 23.

lub odwołaniu warunkowego zwolnienia podlega wykonaniu z chwilą jego wydania¹¹⁴.

Przemoc dokonująca się w rodzinie to ważna kwestia społeczna, której wieloaspektowość wymaga rozpatrywania jej nie tylko w kategorii przestępstwa znęcania się nad członkami rodziny. Akty przemocy, których ofiarami są bezbronni lub słabsi członkowie rodziny, zasługują niewątpliwie na surową karę, czego oczekuje zresztą zbulwersowana opinia społeczna w sytuacji ujawniania co drastyczniejszych ich przypadków. Przemoc w rodzinie to problem, którego skuteczne ograniczanie, zwalczanie i profilaktyka wymagają szerokiego spektrum zintegrowanych oddziaływań oraz zaangażowania służb, instytucji i organizacji mających styczność z rodzinami dotykanymi tą formą niedostosowania społecznego. Słabością polskiego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie było, jak dotychczas, koncentrowanie się na – często doraźnych – działaniach pomocowych adresowanych do ofiar przemocy, a nie na stanowczym postępowaniu wobec sprawców, mającym na celu ich powstrzymanie (jeśli już nie ukaranie) i zmianę ich postępowania. Jako główna przeszkoda, oprócz kwestii kulturowych (niepojmowania istoty zjawiska, nie tylko przez zwykłych ludzi, ale i przez profesjonalistów), jawił się brak skutecznych instrumentów umożliwiających oddzielenie ofiar przemocy w rodzinie od domowych oprawców już na początku trudnej drogi do powstrzymania przemocy i odzyskania przez terroryzowanych członków rodzin poczucia bezpieczeństwa i stabilności. Brak zdecydowanych działań wobec sprawców, mimo ujawnienia stosowania przez nich przemocy, jak również stosunkowo mało dotkliwe konsekwencje prawne, pozostawiały sprawców przemocy w poczuciu bezkarności.

Kierunek znowelizowanych przepisów dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie wyraźnie wskazuje, że prawodawca uwzględnił postulaty praktyków dotyczące wprowadzenia takich instrumentów oddziaływania na sprawców cierpienie członków rodziny, które potwierdzą, że ochrona ofiar przemocy domowej przed krzywdzeniem i natychmiastowe powstrzymanie sprawców przed dalszym stosowaniem aktów agresji są sprawą priorytetową. W sytuacji wejścia w życie nowych przepisów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie zmniejszanie się skali zjawiska przemocy w rodzinie w dużej mierze będzie zależało od aktywnej postawy służb i instytucji, których skuteczność działań

¹¹⁴ Zatrzymany ma prawo do niezwłocznego nawiązania kontaktu z adwokatem; wstrzymanie wykonania postanowienia leży w gestii wydającego je sądu albo sądu właściwego do rozpoznania złożonego przez skazanego zażalenia. *Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy...*, s. 10500–10501.

powinny podnieść długo oczekiwane instrumenty oddziaływania na sprawców przemocy domowej.

Ograniczanie przemocy w rodzinie jest uwarunkowane odważnym korzystaniem z przewidzianych prawem możliwości, a przede wszystkim stwarzaniem w środowiskach lokalnych koalicji przeciwko przemocy domowej. Koalicje te powinny się skoncentrować na identyfikowaniu i stanowczym wpływaniu na zmianę zachowania sprawców, jednocześnie z realizacją działań wspierających, kierowanych do osób dotykanych przemocą, oraz profilaktyką adresowaną do jej potencjalnych ofiar i świadków.

**GEWALTTÄTER IN DER FAMILIE
ÜBERBLICK DER STRAFMITTEL UND INSTRUMENTE DER GEGENWIRKUNG,
VORGESEHEN IM POLNISCHEN RECHT UND IHRE ANWENDUNG**

ZUSAMMENFASSUNG

Trotz Prestige und Autonomie, die es heutzutage bei jeder Familie gibt, sieht das polnische Recht die Situationen vor, deren Vorkommen in der Familie entsprechende Dienste und Institutionen berechtigt, mit der Intervention einzutreten. Eine von denen ist die Gewalt in der Familie, in Bezug auf die Tatsache, dass diese die Grundrechte des Menschen verletzt, darunter das Lebensrecht, Gesundheitsrecht und das Recht der Einschätzung der persönlichen Würde, zur Absicherung deren für jeden Menschen die öffentlichen Behörde verpflichtet sind. Die Gewalt in der Familie ist ein gesellschaftlich sehr schädliches Ereignis. Die psychischen Schäden und die reale Gefahr: Lebensgefahr, Gesundheitsgefahr und Entwicklungsgefahr, die durch den Mitglied oder die Mitglieder der Familie geschaffen werden, und zwar gegenüber die anderen, schwächeren, sind kein Tabu mehr, und wurden zum breit diskutierten Problem, zum Gegenstand der Suche nach den Lösungen für die wirksame Einschränkung, Gegenwirkung und Hilfe den Opfern und Zurückhalten der Täter. Der Maßstab der Gewalt in den polnischen Familien ist wesentlich hoch, was die statistischen Werte widerspiegeln – Untersuchungen durchgeführt auf den repräsentativen Gruppen der Polen, sowie Analysen der Statistik der Dienste und Institutionen des *ersten Kontakts* mit den Fällen der Gewalt in der Familie. Die Straftaten, die mit Hilfe der Gewalt oder einer widerrechtlichen Drohung gegenüber dem Angehörigen oder einer anderen Person, die vom Täter abhängig ist, werden verfolgt und bestraft. Der Gegenstand dieses Artikels ist der Überblick der Strafmittel und Instrumente der Gegenwirkung auf die Täter der Hausgewalt, die im polnischen Rechtssystem funktionie-

ren, sowie ihre Anwendung in den letzten Jahren. Besondere Aufmerksamkeit wurde den Lösungen gewidmet, die mit dem ersten polnischen Gesetz über die Gegenwirkung auf die Gewalt in der Familie, eingeführt im Jahre 2005, und seiner Neufassung vom Jahre 2010 zusammenhängen.

Es wurden die Kompetenzen der Polizei im Bereich der Identifikation und des Zurückhaltens der Täter dargestellt, unter Berücksichtigung der Sonderprozedur der Intervention gegenüber der Gewalt in der Familie unter dem Namen *Blaue Karten*, der Möglichkeit der Isolierung der aggressiven Täter von den geschädigten Mitgliedern der Familie sowie die Kompetenzen der Staatsanwaltschaft eben in diesem Bereich. Es wurden die strafbaren Taten und Sanktionen besprochen, darunter Bewährungsmittel, die für die Begehung gegenüber den Familienmitgliedern vorgesehen sind, die durch polnische Gerichte gegen die Personen, die Gewalt in der Familie anwenden, ausgesprochen werden.

Es wurde festgestellt, dass die Änderungen im polnischen Recht in die Richtung des eindrücklichen Zurückhaltens der Hausaggressoren vor der weiteren Anwendung der Gewalt in der Familie streben sowie ihrer Isolation von den Opfern (bisher bestanden es kaum Möglichkeiten der Beseitigung der Täter aus den Wohnungen, eben die Geschädigten haben die Wohnungen verlassen, um sicheren Schutz zu finden). In der Lage der relativ milden Strafen für die Taten der Gewalt in der Familie, bei der sehr häufigen Aussetzung der Strafe auf Bewährung, erscheint die Chance für dauerhafte Änderung des Verhaltens der Täter in den Bewährungsmitteln, die auf diese Personen durch die Gerichte auferlegt werden, und vor allem in den durch den Staat finanzierten Korrektiv-Edukationsprogrammen.

Die Wirksamkeit der Einschränkung der Ereignisse der Gewalt in der Familie, in der Lage der Einführung von meist optimalen Rechtsvorschriften, ist mit der Determination bedingt und eine mutige Benutzung der Möglichkeiten des Zurückhaltens der aggressiven häuslichen Täter, und vor allem Anschaffen in den lokalen Milieus der Koalitionen gegen die Hausgewalt, die sich auf der Identifizierung und eindringlichem Einfluss auf das Verhalten des Täters konzentrieren, parallel mit den Unterstützungshandlungen, die an die mit der Gewalt betroffenen Personen gerichtet werden, sowie Profilaxe für die potenziellen Opfer und Zeugen.